



УДК [930.2+355.14/.66](477)

УКРАЇНСЬКЕ ВБРАННЯ КОЗАЦЬКОЇ СТАРШИНИ: ХАРАКТЕРНІ РИСИ ЕВОЛЮЦІЇ

Студ. А.С. Щербацька, гр. БДк 1-18,
Науковий керівник доц. Ф.М. Проданюк
Київський національний університет технологій та дизайну

Мета дослідження проаналізувати процес формування характерних рис українського козацького одягу та утвердження його в статусі національного символу.

Завдання: проаналізувати наявну літературу з даної проблеми, відтворити соціально-культурний портрет представника козацької еліти, встановити походження предметів одягу, виявити розпізнавальну функцію у комплектності одягу, у пошивних матеріалах, у формі та оздобленні предметів одягу, детально показати основні компоненти костюма та відмінність одягу козацької еліти від одягу рядового козацтва, з'ясувати, які головні елементи одягу слугували показником суспільного статусу козацької старшини та якого значення військова еліта надавала своєму одягу, дослідити колірну гаму військового одягу правлячого прошарку козаків.

Об'єктом дослідження є одяг старшини Української козацької держави.

Предметом дослідження є процес формування військового одягу козацької еліти в період Гетьманщини.

Методи та засоби дослідження. Порівняльний та історичний методи дають право проаналізувати козацький одяг різних соціальних верств, обґрунтувати їхні відмінності у формуванні та оздобленні, у використаному матеріалі, а також відмінності залежно від побуту розглянути, історичне підґрунтя, передумови та початок, встановити походження одягу старшини Української козацької держави, порівняти святковий та повсякденний стрій козацької еліти. При дослідженні використано методи емпіричних досліджень такі, як порівняння, спостереження, опис та аналіз, які дозволяють детально сформувати військовий одяг козацької верхівки. Хронологічний метод дозволяє прослідкувати компоненти, становлення та розвиток одягу козацької старшини залежно від певних хронологічних рамок.

Практичне значення отриманих результатів. Результати наукового дослідження можуть бути використані при проведенні лекцій та семінарських занять з Української та зарубіжної культури.

Результати дослідження. Дослідженням даної наукової проблеми ґрунтовно займалися М. Арандаренко, І. Скальковський, П. Чубинський, Ф. Вовк, І. Крип'якевич, Д. Багалій, О. Воропай, К. Матейко, Т. Ніколаєва, А. Пономарьов, М. Білан, Г. Стельмашук, Л. Артюх, Т. Косміна, Г. Щербій та інші. Визначними дослідниками історії українського козацького та його вбрання були Д. Яворницький та Ф. Вовк. Особливо активно дана наукова проблема розпочала досліджуватися в роки незалежності.

При формуванні військового одягу нового історичного періоду постало питання створити одяг, який не тільки відповідав би сучасним вимогам та зручностям в експлуатації, а особливо важливо при його творенні звертатися до славетної історії козацької держави, звертати увагу на її найкращі традиції, щоб дотримуватись і підтримувати їх у створенні одягу минулих часів, підкреслюючи тяглість до традицій національного війська, показуючи шану історії, одночасно переймаючи його досвід у створенні одягу. Потрібно підтримувати зв'язок сучасних військових з бойовим минулим нашого народу, з його розвитком, побутом та культурою. Тож зважаючи на те, що військова тематика сьогодні в Україні актуальна, військовий одяг користується великим попитом.



В певних рисах одяг козацької старшини мав схожість з костюмом представницького костюма панівної верстви Речі Посполитої, зважаючи на те, що їхня ідеологія, етикет поведінки, мода й мистецтво справляли величезний вплив на світогляд і побут козацької старшини, що пояснюється тим, що головним джерелом формування козацько-старшинського контингенту була покозачена шляхта. Виявлено, що естетична функція відігравала провідну роль, де кількість та якість були яскравими маркерами для позначення високого соціального положення, а утилітарна функція відігравала другорядну роль в одязі серед козацької старшини. Різні компоненти, матеріали, оздоблення, використання лише ошатних та натуральних тканин військового одягу вирізняло старшину від рядових козаків, головним чином тому, що військова верхівка воліла відмежуватися від рядових козаків і так акцентувати увагу на своєму привілейованому становищі. Ошатний одяг козацької старшини в їхньому житті відігравав таку важливу роль, що вони дорогі тканини могли отримувати як матеріальне жалування за свою службу, а кількість та різновидність залежала від того, якого соціального щаблю ти досяг. Незважаючи на те, що стрій козацько-старшинського прошарку мав певну схожість з костюмом правлячого прошарку Речі Посполитої, у військовому одязі була присутня оригінальність як в оздобленні і певних компонентах одягу, так і в носінні одягу, чим козацька старшина і привертала увагу, показуючи свою державну приналежність та вказуючи на свій соціальний стан. Різницю має також одяг військової старшини у воєнному, похідному побуті, у святковому та парадному одязі, що характеризується різним матеріалом, оздобленням, формуванням та носінням.

Висновки. Аналіз наукової літератури, дозволяє нам дійти висновку, що основні елементи українського козацького одягу формувалися спонтанно. Якщо в ранній період історії Запорозької Січі він не відзначався установленими стильовими ознаками, був простий, часто випадковий, то з розвитком Січі та її специфічної побутової культури склався у завершений комплекс, характерними компонентами котрого був жупан, кунтуш, широкі шаровари, широкий і довгий пояс, різнокольорові сап'янові чоботи, висока смушева шапка.

Військова старшина надавала великого значення своєму одягу та образу. Для одягу використовувались виключно ошатні натуральні тканини та оздоблення, дороге та рідкісне хутро, пера та каміння, тому цей одяг вирізняв старшину серед інших верств. Подано характеристику військового костюма козацької старшини в різних часових рамках Української козацької держави. При формуванні одягу особливу роль відігравала традиційність. Компоненти військового одягу, які були об'єднані однією спільною територією, однаковою соціальним статусом та військовими традиціями, не відрізнялися, незважаючи на відсутність мундирів і чіткої системи знаків розрізнення війську козаків. Розпізнати їх можна через відмінність у комплектності одягу та озброєння, різні пошивні матеріали та оздоблення компонентів одягу. Досліджено та проаналізовано функції одягу.

Утвердження козацького в статусі національного символу було зумовлене визначною роллю, котру відіграло козацтво в історії України. Статус національного символу козацький одяг набув у XVII – XVIII ст.

Ключові слова. Одяг козацької старшини, військовий костюм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк Хведір. Одежда / Хведір Вовк. // Студії з української антропології та етнографії. – Упор. іл, передм. Ю. Іванченка. – К. : Мистецтво, 1995. – С. 124–170
2. Яворницький Д. І. Одежда у запорожских Козаков / Д.І. Яворницький. Історія запорозьких козаків: У трьох томах. – Т.1 / Передм. В.І. Смолія. – К. : Наук. думка, 1990. – С. 198–209.
3. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України: Вид. 3-є, переробл. та розшир. / Наталя Яковенко. – К. : Критика, 2006. – 584 с.